

LJUBLJANSKI ŠKOFIJSKI LIST

Leto 1928.

Ljubljana, 10. oktobra 1928.

Štev. 7. in 8.

51.

Vseučil. prof. dr. Rado Kušej.

Verski zaklad in patronatna bremena.

I. Očrt problema.

V lanskem letniku »Katoliškega Lista«, broj 12 in sl., je začela izhajati serija člankov bivšega načelnika katoliškega oddelka v ministrstvu za vere v Beogradu, g. dr. Mihajla Lanoviča pod naslovom »Vjerezakonske Zaklade«. Še istega leta je izšla kot ponatis teh člankov posebna brošura pod enakim naslovom, katero je v Sloveniji najprej registrirala »Vzajemnost« štev. 1/2, 1928, stran 12/13 in opozorila nanjo kot strogo stanovski list zlasti duhovniške kroge.

Že spomladi 1927 je začela v Sloveniji bogočastna uprava v praksi postopati po načelih, ki jih razvija v brošuri dr. Lanović, iz česar so mnogi sklepali, da je preokret v praksi posledica izvajanj imenovanega avtorja. Ta sklep je bil popolnoma napačen, kakor bomo spodaj imeli priliko obrazložiti.

Člankar v »Vzajemnosti« polemizira proti trditvi g. Lanoviča, da tako zvani patronati verskih zakladov niso nikdar stvarno bili niti niso danes v istini patronati, da so cesar Franc Jožef in njegovi katoliški prestolonasledniki dobili šele v konkordatu l. 1855. s posebnim indultom podeljeno prezentacijsko pravico za župnije verskozakladnega patronata, katera pravica da je z detronizacijo Habsburžanov prenehala, vsled česar da so tudi patronatne obveznosti, med njimi dolžnost, prispevati za cerkvene in nadarbinske zgradbe, ugasle.

Napram tem izvajanjem zastopa člankar naziranje, da z detronizacijo Habsburžanov patronat ni ugasnil, da je bil verski zaklad patron prej in da je, ker se ni spremenil, patron tudi še danes, prenehala da je samo prezentacijska pravica cesarske rodbine, verski zaklad pa da mora nositi kot patron zakonita bremena kakor doslej tudi v bodoče. Zato naj vlagajo vsi prizadeti proti odločbam upravnih oblastev, ki bi usvojile Lanovičeve teze, prizive, dokler državni svet vprašanja ne reši ali dokler nov zakon drugače ne določi.

K predmetu se je oglasil menda na pobudo od slovenske strani znani hrvatski strokovnjak v cerkvenopolitičnih prašanjih Kalniški župnik g. dr. Juraj Cenkić ter je objavil v Katoliškem Listu 1928, br. 21—23, tri članke z naslovom: Patronat vjerezakonskih zaklada (Osvrt na brošuro Dr. M. Lanoviča: Vjerezakonske zaklade. Zagreb 1927). Pisec poudarja najprej tendenco Lanovičeve razprave, ki zasleduje v glavnem cilj, da ne propadejo zgradbe verskozakladnih cerkva in župnišč, kakor se to sedaj dogaja, ko država svojih doprinosov ne nakazuje, a hoče sporedno tudi pripomoči k temu, da država izroči imovino verskih zakladov katoliški cerkvi naše kraljevine v upravljanje.

Nato spreja dr. Cenkić argumentacijo L. in argumentacijo člankarja v »Vzajemnosti«. L. izvaja, da so verski zakladi dobili patronatne pravice na ta način, da so prevzeli ali nepremičnine razpuščenih samostanov, s katerimi je

bila zvezana pravica realnega patronata, ali da so dotirali novo ustanovljene župnije. V prvem primeru po L. ni mogel nastati patronat, ker predpostavlja prehod realnih patronatov od enega upravičenca na drugega zakoniti način prenosa nepremičnine, s katero je patronat zvezan, a tega ni bilo. V drugem primeru pa manjka za nastanek patronata akt liberalitete ustanovitelja, ker ni dal iz svojega ampak iz tega, kar je cerkvi vzel.

Temu nasproti postavlja Cenkič trditev člankarja v »Vzajemnosti«, da je bil verski zaklad v istini od l. 1782. dalje patron na novo po Jožefu II. ustanovljenih župnij in da cerkev temu ni nikdar ugovarjala, ter vprašuje, kdo od obeh da ima prav.

Na podlagi starejših avtorjev izza jožefinske dobe in izvajanj znanega Verböczya v Tripartitu prihaja Cenkič do zaključka, da zna L. imeti prav, ako trdi, da verski zakladi niso bili pravni patroni do konkordata, da pa njegova trditev nikakor ne stoji za dobo po konkordatu l. 1855. Pisec skuša iz besedila čl. 25. konkordata dokazati, da značijo besede: »Sanctitas sua... indultum concedit, nominandi ad omnes... parochias, quae juri patronatus ex fundo Religiosis derivanti subsunt...«, jasno priznanje hinc et nunc pravnega in faktičnega obstoja verskozakladnega patronata, ki da ga je dotlej protipravno vršil svetni vladar, dasi bi bila pripadala pravica prezentacije škofom, ker so verski zakladi cerkvene pravne osebe. Z indultom, podeljenim od sv. stolice cesarju Francu Jožefu, je bila po Cenkiču pravica verskih zakladov do prezentacije samo uspavana (jus sopitum), da iz tega spanja svoječasno zopet oživi, ako nastanejo za to povoljne prilike. Pisec ugotavlja, da je bil verskozakladni patronat priznan po državni bogočastni upravi, po vseh ordinariatih, o čemur pričajo šematizmi vseh mogočih letnikov, celo iz najnovejše dobe, ter končno tudi po akademskih zastopnikih cerkvenopravne vede, in se ujema z mnenjem, da je Francu Jožefu podeljeni indult ugasnil. Po njegovem naziranju je stopilo zopet v veljavo obče pravo, ki je bilo dotlej samo uspavano, tako da morajo sedaj prezentacijo za verski zaklad kot cerkveno pravno osebo vršiti škofje. Župnije verskega zaklada pa da navzlic temu niso postale parochiae liberae collationis episcopi, ker bi se to moglo zgoditi samo v primeru, da bi verski zaklad zakonitim potom nehal obstojati.

Pisec se sklicuje tudi na razmere na Ogrskem, kjer konkordat iz l. 1855. po zrušitvi Bachovega centralizma ni bil priznan kot državni zakon, a je ogrski kralj ipak vršil patronatne pravice verskega zaklada do zloma monarhije. Ogrski kanonist Stepan Sipoš v Pečuju (čigar knjigo: »Enchiridion Juris Canonici«, 1926, je kritika zelo prijazno sprejela) razlaga to v posebnem gosp. Cenkiču poslanem pismu na ta način, da sicer s konfiskacijo cerkvene imovine ne more nastati patronat, da je pa sv. stolica molče privolila, da se Jožef II. in njegovi kronani nasledniki poslužujejo patronatnih pravic nad verskozakladnimi župnijami, ker so odvzeto cerkveno imovino trajno namenili cerkvenim in naučnim svrham in iz nje krili tudi patronatne obveznosti. Sedaj, ko stoji na čelu Ogrske začasno upravnik Horthy, da se župnije verskozakladnega patronata od škofov prosto podeljujejo in ordinariji imenovane kandidate samo ministru naznanijo, da pa verski zaklad navzlic temu izpolnjuje slej kot prej vse patronatne obveznosti, iz česar da sledi, da njegove patronatne pravice niso ugasle, ampak samo spavajo.

Končno govori Cenkič o načinu upravljanja verskih zakladov, od katerih je najpomembnejši oni v Sloveniji, a ravno od njega da pobira država vse dohódke za se, dočim se hoče bremen otresti. To postopanje da je brez vsake pravne osnove, ker se naša država ne more sklicevati na čl. 31. konkordata. Vrnitev imovine verskih zakladov cerkvi in usoda po agrarni reformi zaseženih cerkvenih posestev da sta sporni točki med našo vlado in sv. stolico, ki čakata na ureditev.

Za dr. Cenkičem je podal svoje mnenje o verskozakladnem patronatu tudi univ. prof. I. A. Ruspini iz teološke fakultete v Zagrebu in sicer v Katoliškem Listu br. 27, str. 341—343. V glavnem se opira na določbe konkordata in dokazuje, da se je z njimi prejšnje dejansko stanje kanoniziralo, tako da gre odslej za patronat de jure, kar pred Lanovičem nikdo ni osporaval. Verski zaklad se mora izročiti cerkvi in pri novi ureditvi patronatnega razmerja je treba poskrbeti, da se patronatna bremena vseh patronov, tudi verskega zaklada, odkupijo in s tem v zvezi proglase patronatne župnije za parochiae liberae ordinarii collationis. Medtem pa škofje že sedaj lahko svobodno podeljujejo vse verskozakladne župnije, ker je privilegium nominationis bivšega cesarja in kralja ugasnil in ni nikakega vzroka, da se išče za to posebni pristanek državnih oblastev.

Svoje lastno mnenje o nadaljnjem obstoju verskozakladnega patronata sem obrazložil že v razpravi: Posledice državnega prevrata na polju patronatnega prava, ki je izšla l. 1922. v Zborniku znanstvenih razprav juridične fakultete v Ljubljani, II. str. 140—160, ki je niti Lanović niti Cenkič niti Ruspini ne omenja, dasi jo prvi brez dvoma pozna, ker se v argumentaciji za trditev, da verski zaklad ni bil nikdar patron v pravnem smislu, z njenimi izvajanji popolnoma sklada.

Tudi v mojem Cerkvenem pravu, II. izdaja, je na str. 208 na kratko obrazloženo, zakaj je verskozakladni patronat smatrati ugaslim tako, da so postali njemu podpadajoči kanonikati in dušnopastirska mesta liberae collationis.

Niti v svoji razpravi niti v svoji knjigi se patronatnih bremen verskega zaklada nisem dotaknil. Vprašanje o teh bremenih pa z dejstvom, da so prezentacijske pravice ugasle, nikakor ni rešeno, kakor skuša dokazati Lanović. Ravno tako ni razčiščeno vprašanje, ali ne gre morda pri celem problemu ločiti patronatno razmerje v smislu cerkvene in v smislu bivše avstroogrške državne zakonodaje. Končno bo tudi važno ugotoviti, ali je verski zaklad doslej konkurenčne tangente plačeval res zgolj kot patron ali pa morda na širši podlagi kot ustanova za bogočastne svrhe katoliške cerkve v državi. Gotovo je eno: da verski zakladi še obstoje in da mora naša država kot pravna naslednica bivše Avstroogrške priznati in nositi vsa bremena od svoje prednice prevzetih ustanov, ali pa mora imovino teh ustanov, v danem primeru verskega zaklada, izročiti cerkvi.

V drugih nasledstvenih državah vprašanje obstoja verskozakladnih patronatov vsaj v to svrhu, kakor sedaj pri nas, namreč, da bi se država rešila doslejšnjih bremen, kolikor vidim, ni bilo še pokrenjeno. Za republiko Avstrijo pravi Haring I., Grundzüge des katholischen Kirchenrechts, 3. izdaja, 1924, na str. 640: Für Kanonikate, welche dem Patronatsrecht des Religions- u. Studienfonds unterstanden, hatte der Kaiser ein Nominationsrecht aus einem vom Bischof gemachten Dreivorschlag. Mit dem Wegfalle des Kaisers ist dieses kaiserliche Sonderrecht, welches in das Gesetz vom 7. Mai 1874, R. G. Bl. Nr. 50, § 3, übernommen wurde, gefallen, so daß der Regierung lediglich ein Einspruchsrecht verbleibt. Na str. 656 op. 6 izvaja isti avtor: Wie oben S. 650 f. ausgeführt wurde, handelt es sich bei den Patronaten des Religionsfonds u. Studienfonds streng genommen nicht um kanonische Patronate. Daher gestand das Konkordat, Art. 25, auch nur dem Kaiser Franz Josef u. seinen katholischen Nachfolgern im Kaisertume ein Nominationsrecht zu. Mit dem Kaiser ist eigentlich das Nominationsrecht weggefallen... V Avstriji vrše prezentacijo na župnije, katerim je patron verski zaklad ali deželni knez, enako kakor pred zlomom še danes deželni predsedniki ali minister bogočastja (prvi na župnije do 2000 K, poslednji za one

nad 2000 K letnih dohodkov). Haring pripominja k temu (l. c.): Solange der Religionsfond die Patronatslasten trägt, hat die Kirche keinen Grund, an diesem Zustande zu rütteln. Po istem avtorju izvršuje država prezentacijsko pravico za verski zaklad v Češkoslovaški in v novih pokrajinah Italije in sicer jo zahtevata obe državi tudi za kanonikate.

Obrnil sem se na knezonadškofijski ordinariat v Gorici in ugotovil, da Haringova navedba glede novih italijanskih pokrajin ni točna. Juridično stanje bivših avstrijskih deželnoknežjih in verskozakladnih patronatov doslej ni določeno. V praksi jih italijanska država, naslednica bivše Avstrije v novo priklopljenih deželah, doslej še ni nikdar izvajala, niti glede pravic prezentacije niti glede obveznosti pri popravilih in zgradbah cerkvenih poslopij. Ordinarij sam pa s svoje strani na višji migljej tudi ni nikdar vpošteval teh patronatov pri podeljevanju nadarbin, ki so stale pod avstrijskimi državnimi patronati (bodisi patronatus caesarei, ali e. r. Fundi Cameralis, ali Fundi Religionis ali Fundi Studiorum).

Vendar so v novih italijanskih, bivših avstrijskih pokrajinah, še veljavne določbe avstrijskega zakona z dne 7. maja 1874, oz. deželnega zakona glede konkurenčnih odborov; toda v praksi se težko izvajajo, ker nasprotuje splošni italijanski občinski zakon, po katerem mora cerkev najprva in po največ edina prevzeti vse stroške za popravila in nove gradbe cerkvenih poslopij. Le izjemoma, ko se dokaže nepremožnost cerkve, se da občina prisiliti, da prispeva za gorenje namene, ker je že po italijanskem občinskem zakonu dolžna skrbeti za vzdrževanje cerkvenih poslopij, v kolikor niso drugi obvezani za to skrbeti.

Temu stanju se pravno ne da prigovarjati, ker vlada ne zahteva za se nikakih pravic in ker sta omenjena avstrijska zakona vsaj dejansko po splošnem italijanskem občinskem zakonu derogirana.

Za Češkoslovaško je izdal še pokojni papež Benedikt XV. dne 21. novembra 1921 (A. A. S. XIII, 1921, p. 521 s.) posebno deklaracijo, po kateri smatra sv. stolica, da so vse prezentacijske in nominacijske pravice, osnovane na privilegiju, prestale, in to ne samo one, ki so bile poprej cesarju ali kralju »simpliciter«¹ pridržane, ampak tudi one, ki stoje pod tako zvanim versko- in studijskozakladnim patronatom, ker so podeljene s privilegijem (avstrijski konkordat 1855, čl. 25). Radi tega je podelitvena pravica prešla na rednega kolatorja, t. j. na škofa ali pa na sv. stolico po določenih cerkvenega kodeksa.¹

Nasprotno pa državna vlada zahteva za se stare privilegije, trdeč, da je zakonita naslednica avstrijske vlade.

Da bi ne nastale iz te načelne razlike v naziranju zmešnjave in motenja, se postopa pri podeljevanju via facti, brez dogovora, na sledeči način:

Glede dušnopastirskih beneficijev verskega in studijskega zaklada pripušča cerkveno vodstvo vladno prezentacijo.

Beneficia non curata verskega zaklada in beneficia curata et non curata prejšnjega deželnoknežjega patronata se podeljujejo svobodno po cerkvenem kolatorju po predpisih novega kodeksa. O imenovanju se obvesti vlada, da lahko presodi, ali ni kakega političnega zadržka. Vlada potem s svoje strani,

¹ Pismo nadškofijskega ordinariata v Pragi dekanatu juridične fakultete v Ljubljani z dne 16. avgusta 1928 št. 10.213. Juristično važni drugi odstavek se glasi:

Ad mentem declarationis Benedicti XV. de die 21 Novembris tenet Auctoritas Ecclesiastica, omnes praesentationes et nominationes fundatas in privilegio cessasse, et quidem non solum illas, quae olim imperatori vel regi simpliciter reservabantur, sed etiam eas, quae stant sub sic dicto patronatu fundi religionis et fundi studiorum, utpote concessas ex privilegio (Conf. Concordatum Austriae 1855 art. XXV.). Qua de causa collatio edvoluta est ad collatorem originarium i. e. ad Episcopum vel ad S. Sedem ad tramitem novi Codicis j. c.

ker si lasti nominacijsko in prezentacijsko pravico, imenuje ali predlaga istega kandidata, kateri ji je bil naznanjen od škofa ali od sv. stolice.

Glede te juristične anomalije se doslej med vlado in cerkvijo še ni dosegel sporazum.

Imenovanja škofov v Češkoslovaški so po najnovejšem sporazumu (*Modus vivendi*) pridržana papežu.

Bremena starega cesarskega ter versko- in studijskozakladnega patronata, nanašajoča se na popravila in vzdrževanje cerkvenih fabrik, nosi slej kot prej patron po zakonitem deležu v smislu določil starega konkurenčnega zakona, ki je še v veljavi.

Naša država je poskušala prvotno hoditi enaka pota, toda glede kanoničatov in glede deželnoknežjih župnij je to stališče kmalu opustila. Verskozakladne župnije pa se od našega uedinjenja po Lanoviću (str. 64) ali »uopće konačno ne popunjuje, nego im se, u slučaju upražnjenja, postavljaju privremeni upravitelji, ili se nadležni Ordinarijati obraćaju Ministarstvu Vjera sa izveštajem o kandidatu, kojega kane postaviti, pa, ako se Ministar Vjera soglasi sa predloženim, onda mu se podjeljuje upražnjena župa i obje strane — i Ordinarijat i Ministarstvo — običavaju odnosnima svojima izjavama dodavati ogradu, da time ne žele prejudicirati konačnomu nadležnom rješenju pitanja o popunjavanju patronatskih župa Vjerezakonskih Zaklada«.

Lanović pravi sicer v svoji brošuri, da je odlaganje dokončnih imenovanj na župnije verskega zaklada naravnost neumestno, ker ne gre za nikak nerešeni problem, vendar v tem oziru kot načelnik katoliškega oddelka v ministrstvu za vere ni uradoma ničesar ukrenil, pač pa je to storil glede patronatnih obvez verskih zakladov, kakor bo spodaj razvidno.

II. Nastanek vprašanja.

V Sloveniji, kjer je največ verskozakladnih in deželnoknežjih župnij, so po vojni postala različna popravila na cerkvah in župnih dvorcih potrebna, deloma, ker se vsa dolga leta med vojno in tudi prva leta po vojni nič storilo ni, deloma tudi vsled naravnih nesreč (požari vsled strele i. p.). V vseh teh primerih se je postopalo na povsem enak način, kakor so ga predvidevali konkurenčni zakoni, ki se imajo za svoj postanek zahvaliti v pretežni meri vseobčemu prepričanju, da so bila dotedanja gradbena bremena patronov previsoka in preobčutna. Zato se je pri ureditvi doprinosbenih obveznosti zakonitim potem skrčila patrone zadevajoča tangenta gradbenih stroškov na eno tretjino, na bivšem Kranjskem na eno petino.² Pri konkurenčnih razpravah se je ravnalo z verskim zakladom kot patronom na enak način, kakor z zasebnimi patroni, t. j. verskemu zakladu je bila naložena v plačilo ena tretjina odnosno ena petina ugotovljenih in likvidiranih gradbenih in komisijskih stroškov za konkurenčno razpravo. Po razpravi je pristojno sresko poglavarstvo izdalo odlok o konkurenčnih obvezancih in višini nanje odpadajočih stroškov ter je po pravomočnosti odloka prosilo nadrejeno politično oblastvo II. stopnje za likvidacijo in nakazilo na verski zaklad odpadajoče tangente. S početka je šlo brez težkoč, ker je bilo konkurenčnih razprav malo in so verskozakladne tangente našle kritje v kreditih ministrstva za vere, ki so jih politična oblastva II. stopnje letno v proračunskih predlogih za katoliško bogočastje zahtevala. Ako ni bilo mogoče verskemu zakladu v plačilo naloženega prispevka izplačati iz tekočega letnega proračuna, se je izplačilo odložilo in znesek se je vstavil v proračun prihodnjega leta. Pri tem se je na enak način postopalo pri župnijah verskozakladnega in pri župnijah deželnoknežjega patronata.

² Te zakone glej v zbirki Manz, Oesterr. Gesetze, zvez. 26/II³, 1895 osobito str. 441 ss, 449 ss, 494 ss.

Ta način nakazovanja verskozakladnih gradbenih prispevkov je naletel na težkoče šele, ko so bili vsi krediti katoliškega bogočastja (druga verzio izpovedanja nas tukaj ne zanimajo) pri ministrstvu v Beogradu centralizirani in to v popolnoma nedostatni višini. Sedaj so se morala politična oblastva II. stopnje obračati za nakazilo verskozakladnih prispevkov v Beograd, odkoder so le prepogosto dobivala odgovor, da prošnji ni mogoče ustreči, ker ni dovoljnih kreditov na razpolago. Torej izgovor, da ni sredstev, naj potolaži upnika! Sicer je pa pesem o »budžetski nemogućnosti« postala tekom 10 let, kar obstoji naša kraljevina, na škodo njenemu ugledu povsodi tako popularna, da bi bilo vsako pravno in stvarno pobijanje tega izgovora povsem odveč.

Finančna prokuratura v Ljubljani je kot zastopnica verskega zaklada opetovano poskušala doseči instančnim potom odločbo, da je verskozakladni patronat, kjer je bil osebnega značaja, z državnim prevratom ugasnil, da sploh nikdar ni bil patronat v pravnem smislu, da so torej verski zakladi, kjer sploh obstojajo, nehali biti patroni in da jih radi tega tudi patronatna bremena ne zadenejo. Glede verskozakladnih župnij na bivšem Štajerskem je finančna prokuratura tudi uveljavljala, da ta zaklad (za Slovenijo) sploh ne obstoji več in da ni nikake imovine, ki bi se nanj nanašala.

V označbo naziranja velikega župana ljubljanske oblasti naj navedem razloge njegove odločbe, s katero je zavrnil pritožbo finančne prokuratorje proti odloku sreskega poglavarja v Litiji z dne 30. novembra 1925 št. 14.948, ki je odredil, da plača patronatno tangento za popravo župnij v Kresnicah v znesku 7330 Din 4 pare patron, t. j. Kranjski verski zaklad:

Cesar Jožef II. je po ukinitvi raznih samostanov, bratovščin in beneficijev osnoval z ukazom z dne 27. februarja 1782 verski zaklad, ki naj bi se upravljal za pokojnino redovnih oseb ukinjenih samostanov, za ustanovitev novih župnij itd. Ko je ustanovil več novih župnij, je z dvornim odlokom z dne 24. septembra 1785 ponudil patronat teh župnij graščakom ozemlja, kjer so se nahajale te župnije. Kjer graščaki patronata niso sprejeli, je izročil patronat verskemu zakladu. Po kanoničnem reku: »Patronum efficiunt dos, aedificatio, fundus.« je smatral sebe, oziroma verski zaklad, ki je te župnije dotiral, za patrona.

Papež Pij IX. je s konkordatom leta 1855. (5. novembra 1855, d. z. št. 195) prepustil ta patronat v imenu cerkve cesarju Francu Jožefu I. in njegovim katoliškim naslednikom v vladi (art. 25), smatrajoč verski zaklad po svojem postanku za cerkveno imovino, ki jo pa upravlja država v imenu cerkve. (Bona fundi Religionis ad ecclesiam [pravilno ad ecclesiae proprietatem] spectant et nomine ecclesiae administrabuntur, art. 31).

Zakon o uredbi zunanjih pravnih razmer katoliške cerkve z dne 7. maja 1874 d. z. št. 50 je konkordat razveljavil in v § 4. al. 2. določil, da se morajo vse nadarbine, ki jih dotira verski zaklad, podeljevati po državni prezentaciji. S cesarskim sklepom z dne 19. decembra 1879 (odlok ministrstva za bogočastje in uk z dne 10. februarja 1880 št. 20.029/79) je bilo določeno, da izvršuje ta patronat pri župnijah s krajevnimi dohodki do 1000 gld. deželna vlada, pri župnijah z višjimi dohodki pa ministrstvo za bogočastje in uk.

Zakon z dne 7. maja 1874 d. z. št. 50 je sicer odpravil konkordat, cerkev pa ga ni odpovedala, zato je patronat verskega zaklada še nadalje priznavala.

Tako je ostalo do prevrata. S prevratom se pravne razmere v tem oziru niso spremenile. Ministrstvo ver stoji na stališču, da bi mogla kako izpremembo v tem pogledu izvršiti le pogodba (konkordat), zato se župnije verskega zaklada ne morejo oddajati brez dovoljenja ministrstva ver, s čimer se torej še vedno priznava verskozakladni patronat.

Če pa je verski zaklad še patron, ima tudi vse dolžnosti, ki so zvezane s patronatom, torej nosi tudi zakonita patronatna bremena...

Ta odločba je datirana 18. februarja 1926. To je vredno pomniti, ker je z odločbo jasno dokazano, da je ministrstvo ver začetkom leta 1926. samo stalo še odločno na stališču, da verskozakladni patronat obstoji, in je iz tega dejstva zahtevalo za se vsaj političen vpliv glede izbire kandidatov za verskozakladne župnije. Tem značilnejši je zato preokret v naziranju ministrstva, ki je nastopil leto pozneje, ki ga navajamo spodaj.

Pa ne samo upravno oblastvo II. stopnje se je v Sloveniji z zadevo bavilo, ampak je prišlo vprašanje do razsoje tudi pred upravnim sodiščem v Celju. Na tožbo verskega zaklada proti odločbi velikega župana ljubljanske oblasti z dne 7. oktobra 1925 V. br. 225, s katero je bila zavrnjena pritožba zoper odločbo sreskega poglavarja v Laškem z dne 18. aprila 1925 št. 6766 in na osnovi obračuna na popravljalnih stroških na cerkvenih in nadarbinskih poslopijih v Razborju ugotovljena doprinosbena tangenta verskega zaklada kot patrona z zneskom 5096 Din 20 par, je izdalo upravno sodišče v Celju dne 4. februarja 1926 sodbo A 85/25, ki ni edina te vrste, pač pa posebno zanimiva radi tega, ker je izšla v približno istem času, kakor ravno prej navedena odločba velikega župana ljubljanske oblasti, postala pravomočna, a je ministrstvo za vere šlo kratkomalo preko nje. Toda o tem pozneje.

Finančna prokuratura se je v svoji pritožbi sklicevala na to 1. da štajerski verski zaklad ne obstoji več, da ni nikake imovine, ki bi v ta zaklad spadala in da je verskozakladni patronat, ki se je sploh od vsega početka po krivici patronatom nazival, z državnim prevratom ugasnil; 2. da država sicer upravlja verskozakladno imovino, koder taka obstoja, da pa vendar to imovino ni istoveliti z državno imovino, ker so pokrajinski verski zakladi samostojne pravne osebe; dalje, da si je prejšnja avstrijska vlada povsem neupravičeno lastila verskozakladni patronat tudi tam, koder ta ni imel stvarne podlage v zemljiščih, ki naj služijo izvrševanju patronatskih obveznosti, kjer so bile patronatne pravice torej zgolj osebnega značaja.

Razsodba zavrača trditve, da štajerskega verskega zaklada ni več, kot neosnovano. Po njej pripada cerkvi svojina do pokrajinskih verskih zakladov slično kakor pripada državi svojina do posebne vseučiliške imovine državnih univerz kot pravnih oseb. Z državnim prevratom štajerski verski zaklad ni prenehal, on je le razpadel na dva dela, ki se morata v smislu čl. 273 saintgermainske mirovne pogodbe določiti s posebno konvencijo med našo državo in Avstrijo. Štajerski verski zaklad kot juristična oseba javnopravnega značaja s prevratom sploh ni mogel prenehati, čaka samo delitve. Dasi verski zaklad v onem delu bivše Štajerske, ki je pripadel naši državi, nima domen, ima vendar zakonite dohodke, namreč verskozakladne prispevke v smislu zakona z dne 7. maja 1874 d. z. št. 51, dalje dohodke upraznjenih nadarbin v smislu § 59. zak. z istega dne, d. z. št. 50, končno državne prispevke. Iz vsega tega sledi, da štajerski verski zaklad še obstoja in ker ni njegovih obveznosti nikak novejši zakon ukini, ima v smislu zakonitih odredb V. oddelka zak. z dne 7. maja 1874 d. z. št. 50 o ureditvi zunanjih pravnih odnošajev katoliške cerkve v zvezi s štajerskim deželnim zakonom z dne 28. aprila 1864 dež. zak. št. 7, o kritju stroškov za gradnjo in vzdrževanje katoliških cerkvenih in nadarbinskih poslopij, trpeti tudi nanj kot patrona odpadajoči del cerkvenih bremen.

Pa tudi trditve, da ne moremo več govoriti o personalnem patronatu verskega zaklada, ne drži, ker more verskemu zakladu kot samostojni pravni osebi pripadati po cerkvenih in državnih zakonih, ki so veljavni v Sloveniji, brez vseh pravnih pomislekov tudi osebni patronat. Dalje pa tudi dolgoletna praksa in zakoni potrjujejo dejanski obstoj personalnih verskozakladnih patronatov. Po kanonskem pravu, veljavnem pred izdajo kodeksa, je za nastanek patronata zadoščala tudi samo dotacija. Vrh tega je bil nastanek patronata

mogoč tudi potom privilegija. Razsodba poudarja, da je vsled ustanovitve številnih župnij in pomožnih duhovnij iz sredstev in na breme verskega zaklada nastal osebni patronat te ustanove, kar tem bolj drži, ker je ta patronat cerkev sama ne morda le molče trpela, marveč izrečno pripoznala s členom 25. konkordata iz leta 1855., ki je podelil cesarju in njegovim katoliškim naslednikom indult imenovanja za kanonikate in župnije verskozakladnega patronata. Podelitev indulta je bila po mnenju upravnega sodišča potrebna, ker iz pravice do upravljanja verskozakladne imovine še ne sledi tudi pravica do izvrševanja patronatnih pravic.

Še danes veljavni zakon z dne 7. maja 1874, d. z. št. 50, ki je konkordat razveljavil, je prezentacijo na cerkvena mesta, ki so dotirana iz verskega zaklada ali iz drugih javnih sredstev, pridržal v § 4. odst. 2. državni oblasti, ne omenjajoč katoliškega veroizpovedanja in nasledstva v cesarstvu. V tem smislu ni le povsem dosledno postopala bivša avstrijska vlada do državnega prevrata, ampak izza državnega prevrata tudi jugoslovanska vlada, ki je v vseh primerih, v katerih je prejšnja vlada smatrala osebni patronat verskega zaklada za obstoječega, tudi sama vršila pravice in dolžnosti patrona. Iz vsega tega sledi, da državni prevrat nikakor ni odpravil ne osebnih verskozakladnih patronatov v obče, ne pravice državne oblasti do prezentacije in zlasti ne dolžnosti verskih zakladov k prispevanju k cerkvenim in nadarbinskim stavbnim stroškom iz naslova osebnega patronata.

Ako je moglo upravno sodišče v Celju 4. februarja 1926 v svoji razsodbi še slovesno ugotoviti, da je tudi jugoslovanska vlada izza prevrata vršila pravice in dolžnosti verskega zaklada kot osebnega patrona, je s tem pač jasno dokazano, da takrat v praksi problem še sploh obstojal ni.³

Proti razsodbi upravnega sodišča bi bila mogoča še pritožba na državni svet in finančna prokuratura jo je smatrala za umestno, da bi se končno-veljavno razčistilo vprašanje obstoja verskozakladnega patronata. Toda veliki župan je finančni prokuraturi na tozadevni dopis dne 18. februarja 1926 sporočil, da po njegovem mnenju ne kaže dalje tožiti. Tako je postala razsodba upravnega sodišča pravomočna.

Oblastva v Sloveniji so se držala torej upravičeno v konkurenčnih zadevah predvojne prakse tudi po prevratu. Druga in tretja administrativna instanca sta to postopanje odobrili. Ker pa velika županstva niso imela na razpolago potrebnih kreditov, posebno, odkar so bili ti pri ministristvu ver v Beogradu centralizirani, so zaprosala za nakazilo patronatnih tangent osrednjo vlado, katere dolžnost bi bila, poskrbeti za potrebna sredstva. A iz Beograda so prihajali samo tipični odgovori, da ni kreditov in da se stavljenim predlogom ne more ustreči. Toda s tem sporočilom si niso mogli pomagati niti prizadeti župljani, niti oblastva, ki so se nahajala v mučnem položaju, da to, kar so pravomočno odredila, in kar je doslej po zakonu držalo, Beograd kratkomalo sabotira. Da ta okolnost ni ravno dvigala ugleda naših državnih oblastev pred narodom, ki je moral uvideti, da ravno odkar si je pridržal kredite Beograd,

³ O vprašanju, ali je državna oblast tudi še danes upravičena do prezentacije, sem razložil svoje mnenje že v razpravi iz leta 1922. Naziranje cerkvenih krogov je razvidno iz pisma praškega ordinariata.

Izvajanja upravnega sodišča o svojini cerkve do verskega zaklada so sicer pravno pogrešna, ker s pojmom cerkev ni še določen nosilec lastnine in ker je s konkordatom samim bil izločen tudi njegov člen 31. iz bivšega avstrijskega, v Sloveniji in Dalmaciji še danes veljavnega prava; istotako je nepravilna trditev, da je bil verskozakladni patronat po konkordatu izrečno priznan kot jus patronatus personale samostojne pravne osebe, toda meritorno je odločba upravnega sodišča navzlic temu pravilna. Pravi razlogi za zavrnitev tožbe finančne prokurature bodo razvidni iz III. dela naše razprave.

ne pride več do plačila onega dela gradbenih stroškov, ki bi zadel verski zaklad kot patrona, bodi le mimogrede omenjeno.

Medtem so neporavnane obveznosti verskega zaklada v Sloveniji od dne do dne rasle in vedno so prihajali novi spisi v ministrstvo s predlogi za nakazilo likvidiranih zneskov. Neporavnana skupna vsota je dosegla končno okroglo 400.000 Din. In šele sedaj je ministrstvo za vere našlo sredstvo, da je ves ta dolg, za katerega pokritje očitvidno ni imelo volje ali poguma zastaviti svoj vpliv na osnovi dotlej tudi od njega priznanega in zastopanega pravnega stanja, z nekaj desetlinami litografiranih odlokov bacnilo od sebe in ga vrglo župljanom na rame.

Od spomladi leta 1927. so začeli prihajati spisi, ki so bili predloženi v Beograd v svrhu nakazila pravomočno ugotovljenih verskozakladnih patronatnih tangent, z odloki nazaj, da ministrstvo za vere kot nadzorno oblastvo uradoma po službeni dolžnosti razveljavlja odloke nižjih instanc, s katerimi je bilo verskemu zakladu kot patronu po obstoječih konkurenčnih zakonih naloženo plačilo nanj odpadajočega dela gradbenih stroškov. Ti odloki so koncipirani vsi po istem vzorcu. Imam prepis takega odloka v rokah, ki se tiče župnije Raka in je datiran 5. maja 1927, V. K. br. 1636. A namenoma objavljam odlok, ki je izšel skoraj pol leta kasneje in ki se tiče župnije Razborje, torej iste gradbene zadeve, v kateri je izdalo upravno sodišče v Celju zgoraj navedeno pravomočno rzsodbo. Odlok se glasi:

Ministarstvo Vera, Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Katoličko odeljenje, V. K. br. 3526, 20. oktobra 1927. god.

Predmet: Razborje, opravka crkvenih i župskih zgrada.

Gospodinu Velikom županu Ljubljanske Oblasti

Ljubljana.

Gospodin Ministar Vera doneo je 20. oktobra 1927. god. pod gornjim brojem sledeće rešenje:

U povodu izveštaja Velikog župana Ljubljanske oblasti od 11. avgusta 1927. god. U. br. 192/5/IV, kojim su predložena razpravna akta po predmetu opravke crkvenih i župskih zgrada u Razborju nalazi Ministarstvo Vera, na osnovu vrhovne nadzorne vlasti nad odpravljanjem versko-političkih poslova državnih, priznate mu članom 2. uzakonjene Uredbe o njegovu ustrojstvu, u javnom interesu po zvaničnoj dužnosti poništiti odluku županijske Oblasti od 7. oktobra 1925 V. br. 225/1, prema kojoj bi $\frac{1}{2}$ gradjevnih troškova za odnosne opravke imala podmiriti Verozakonska zaklada kao patron župe, a preostale $\frac{1}{2}$ opštinarini župe Razborje i narediti, da se po ovoj stvari provede nova doprinosbena razprava i nadležnim putem donese odluka o doprinosbenoj dužnosti za pokriće gradbenih troškova sa pravom žalbe na neposrednu višu administrativnu vlast.

Poništena je odluka donesena na osnovu zakona od 28. aprila 1864. god. D. z. br. 7, prema kojem imade patron doprinositi $\frac{1}{2}$ pokriću gradjevnih troškova za opravku gradjevnih objekata u župi Razborje, u koliko ove nisu na drugi koji način obezbedjene, a jer Verozakonsku zakladu smatra nesumljivim patronom župe Razborje to joj ovu dužnost dosudjuje.

Medjutim, ovo stanovište nije na zakonu osnovano. Pitanje je naime o pravnoj prirodi Verozakonske zaklade bilo od početka sporno i u nauci i u praksi, a danas već nema sumnje, da je i to bio čisti onaj vladarski patronat, kakav su sebi poglavice državne svojatale nad svima slobodnim beneficijama uopšte. Vlada se kod vršenja ovoga patronata pozivala na činjenicu, da je ona osnovala i dotirala dotične nadarbine, ali, kako je to izvršila sredstvima, koja nisu bila njezina već crkvena, nije po kanonskim načelima mogla steći patronatskoga prava. Zato, kad je sa jožefinskim sistemom pala i teorija o vla-

garskom patronatu, postao je i patronat Verozakonske zaklade teorijski neodrživ, a, kako ga Crkva nije uopšte nikada priznala, pokrenuto je, polovinom prošloga veka u povodu konkordatskih pregovora i to pitanje između Crkve i Države pa je konačno rešeno u članu XXV konkordata od 18. avgusta 1855. god. na taj način, te je Sv. Stolica priznala Caru i Kralju Franji Josipu i katoličkim njegovim naslednicima na prestolju povlasticu naimenovanja za kanonikate i župe patronata, koji se izvodi od Verozakonske odnosno Naukovne zaklade (*Sanctitas Sua, ut singularis benevolentiae testimonium Apostolicae Francisci Josephi Imperatoris et Regis Maiestati praebeat, Eidem atque catholicis Eius in Imperio Successoribus indultum concedit, nominandi ad omnes Canonicatus et Parochias, quae juri patronatus ex fundo Religionis seu studiorum derivanti subsunt*). I tu se vidi, kako Crkva toga t. zv. patronata Verozakonske zaklade nije priznavala, jer, da ga je priznavala, ne bi trebalo za carsko pravo prezentacije odnosno naimenovanja kandidata za dotične beneficije naročite povlastice (*indulta*) pošto bi to pravo bilo u samom patronatu već sadržano, i što se naročito napominje »*jus patronatus ex fundo Religionis derivans*«, to je učinjeno samo zato, da bi se zajedničkom jednom oznakom tačno odredila ona beneficija, na koja se mislilo. Ali se iz same stilizacije vidi, da se pravo patronata Verozakonske zaklade ne priznaje, jer se o njemu i ne govori nego o patronatu, koji se izvodi od Verozakonske zaklade. Konkordatom se dakle okončava dugogodišnji spor između Crkve i Države na taj način, te je Država popustila u načelu, a Crkva u praksi: Država je priznala, da nema patronata Verozakonske zaklade, a Crkva je ovlasila vladaoce, da i dalje naimenuje kandidate za odnosne beneficije. Prema tome, t. zv. patronat Verozakonske zaklade i nije bio u stvari patronat nego naročita lična povlastica (*privilegij*) Cara i Kralja Franje Josipa i katoličkih njegovih naslednika na prestolju, pa je, kao takova, detronizacijom Habsburgovaca i ona utrnula i ustupila mesto opštemu crkvenomu pravu.

Budući, da je, dakle, pomenuta odluka o doprinosu za opravku nadarbinskih zgrada u Razborju donesena na osnovu netačne jedne pretpostavke, valjalo ju je u javnopravnom interesu Verozakonske Zaklade odnosno državnoga budžeta po zvaničnoj dužnosti poništiti i odrediti provedenje nove doprinosbene razprave, na osnovu koje će se nadležnim putem doneti nova odluka o doprinosbenoj dužnosti za pokriće gradjevnih troškova sa pravom žalbe kao napred.

Što Vam se dostavlja uz povrat pod ./. prilog tamošnjeg citovanog izveštaja radi znanja i daljeg zvaničenja s pozivom, da Ministarstvu Vera dostavite prepis tamošnje drugostepene odluke.

Po ovlašćenju Ministra Vera.

Za načelnika inspektor.

Podpis.

Bodi mi dovoljeno opozoriti tukaj na dejstvo, da razveljavlja ministarstvo kot nadzorovalno oblastvo pravomočne odloke podrejenih mu instanc, dobro vedoč, da se morajo te instance njegovih odredb držati. Toda ministarstvo kot nadzorovalno oblastvo ni upoštevalo, da je v stvari izdalo razzsodbo tudi upravno sodišče in sicer v prilog sedaj razveljavljenim odločbam. Menda bo komaj najti v pravni državi primer, da bi politično oblastvo razzsodbe upravnih sodišč oropalo vsakega učinka z razveljavljenjem odloka, ki je tvoril osnovo sodnemu postopku. To je tem bolj značilno, ker bi ministarstvo odloka instančnim potom ne moglo razveljaviti, ampak bi to moglo storiti samo upravno sodišče! Ali mislimo spleh resno z organizacijo oblastev in zakonito jim določeno kompetenco ali ne? Ministarstvo je napravilo neodpustljivo napako s tem, da si je kot nadzorovalno oblastvo prisojalo kompetenco, razveljaviti odločbo velikega žu-

pana, proti kateri je bila po zakonu z dne 17. maja 1922 št. 60/167 U. L. vsaka pritožba po upravni poti nedopustna. Nadzorovalna oblast, na katero se ministrstvo sklicuje, se na upravna sodišča ne razteza. Ona pa tudi ne stoji nad zakoni in se more in sme samo v njih okviru izvajati. Že iz teh formalnih razlogov je odlok ministrstva ver nevdržljiv, ne glede na to, da posega neupravičeno v že pridobljene pravice župljanov. Dejanski imajo prizadeti razsodbo upravnega sodišča v rokah, ki še velja, ker je ministrstvo razveljaviti ne more, a razveljavljen je odlok, ki je s to rozsodbo potrjen. Ali ne bo tako postopanje neštete tisoče našega naroda pahnilo v dvome, je li sploh v naši upravi kaj zakonitosti in pravice, ako samo ministrstvo ver bije zakonom in pravici v obraz?

Polagoma so romali vsi spisi v cerkvenih gradbenih zadevah v Beograd in se vračali od tam z odloki, kakor je zgoraj naveden. Samo imena in datumi odlokov so različni. Pretežna večina bo rešena na ta način, da bo ministrstvu uspelo, prevaliti patronov del stroškov na župljane. Samo v dveh ali treh primerih je cerkveno predstojništvo ubralo edino pravilno pot, da je vložilo proti odloku ministrstva tožbo na državni svet. Seveda bo rozsodba državnega sveta, katere pa še ni pričakovati tako kmalu, imela učinek samo za tožečo stranko.

Da se vidi, kako se je praksa v Sloveniji z vsemi tozadevnimi vprašanji temeljito bavila in jim skušala priti do dna, ne bo odveč, ako podam tukaj besedilo pritožbe na državni svet, vložene od cerkvenega predstojništva v Hotiču pri Litiji.

Tožba se glasi:

Državni svet v Beogradu.

Proti odločbi ministrstva ver z dne 24. septembra 1927 V. K. br. 3660 vlagamo sledečo tožbo:

Srezki poglavar v Litiji je z odlokom z dne 22. jan. 1925 št. 860/25 odredil, da se stroški za popravila župne cerkve v Hotiču vsled konkurenčne obravnave z dne 20. jan. 1925 pokrijejo tako, da prispeva patron, Kranjski verski zaklad, petino vseh stroškov po zakonitih odbitkih.

Ta odločba je postala pravomočna.

Sedaj pa je srezki poglavar z odločbo 22. novembra 1927 št. 1850/11 prejšnjo pravomočno odločbo spremenil toliko, da mora vse stroške pokriti župna občina. Na ta način odpade patronatni prispevek.⁴

Srezki poglavar je to spremembo storil na podlagi ministrskega odloka z dne 24. septembra 1926, V. K. br. 3660.

Temu pa moramo ugovarjati:

1. Prvi odlok srezkega poglavarja je pravomočen in ministrstvo ver ga tudi kot vrhovno nadzorovalno oblastvo ne more razveljaviti. To bi bilo mogoče le v dveh slučajih, če z dotično odločbo ni zadobil nihče kake pravice in če so se po odločbi pojavili novi, prej nepoznani razlogi. Ne eno ne drugo tu ne prihaja v poštev, nasprotno bi bila s tem naša župna občina za 4626 Din na škodi.

2. Pa tudi stvarno, kar se tiče patronata verskega zaklada, moramo poudarjati, da je ministrstvo v zmoti.

Ni dvoma, da je patron župnije v Hotiču verski zaklad Kranjski.

Verski zaklad kot patron ima gotove dolžnosti in pravice, saj je po cerkvenem pravu (can. 1448) »*jus patronatus summa privilegiorum cum quibus-*

⁴ Proti tej odločbi srezkega poglavarja se je pritožilo cerkveno predstojništvo na Velikega župana, ki je izpodbijano odločbo razveljavil in srezkemu poglavarju ukazal, da sme v stvari ponovno postopati in odločati še le po pravomočnosti ministrskega odloka V. K. br. 3660, ki ga mora prizadetim najprej dostaviti in jim tako dati priliko, da se lahko pritožijo na državni svet.

dam oneribus...« Ministrstvo ver trdi v zgoraj citiranem odloku, da je v konkordatu »država priznala, da nema patronata verozakonske zaklade, a Crkva je ovlastila njenog vladaoca, da i dalje naimenuje kandidate za odnosa beneficija. — Prema tome t. zv. patronat Verozakonske zaklade i nije bio u stvari patronat nego naročita lična povlastica (privilegija) Cara — pa je kao takova detronizacijom Habsburgovaca i ona utrnula i ustupila mesto opštemu crkvenomu pravu...«

Tu je ministrstvo zamenjalo patronat in jus nominandi. Z detronizacijo je avstrijski cesar z nasledniki v vladarstvu izgubil jus nominandi, verski zaklad pa je ostal in z njim tudi patronat in z njim združene dolžnosti. Le jus nominandi je po cerkvenem pravu pripadel cerkvi.

Ko je cesar Jožef II. ustanovil mnogo novih župnij, je pozval graščake dotičnih teritorijev, naj prevzamejo patronate novih župnij. Če so se branili, je prevzel patronat verski zaklad (ces. odlok 3. septembra 1784) in če v dotičnem kraju še ni bilo cerkve in duhovniške hiše, so morali te zgradbe postaviti na stroške verskega zaklada (ces. odlok 24. okt. 1783). Prav tako je verski zaklad kot patron skozi več kot 100 let vedno prispeval svoj prispevek za popravila cerkvenih in nadarbinskih poslopij. Sicer so pa že v jožefinski dobi strogo ločili jus nominandi in jus patronatus (ces. odlok 27. nov. 1787).

3. Cerkev je patronat verskega zaklada vedno priznavala kot dejstvo, čeprav je upravljalo verski zaklad v imenu cerkve državno oblastvo. Iz tega pa ne sledi, da bi moral biti tudi jus nominandi pri državnem oblastvu, nasprotno je konkordat to pravico kot privilegij dovolil le vladarju in njegovim naslednikom v vladarstvu.

4. Ko bi verski zaklad ne bil več patron, bi izgubili poleg mnogoštevilnih cesarskih odlokov veljavo tudi razni zakoni, n. pr. zakon z dne 7. maja 1874, d. z. št. 50. Ali pa more kaj takega povzročiti kak ministrski odlok?

Zato izvoli državni svet odločbo ministrstva ver z dne 24. septembra 1927 V. K. br. 3660 razveljaviti.⁵

To je stanje problema, natančno posneto po uradnih spisih. Končno besedo ima državni svet. Ali se bo dalekosežnosti svoje razsodbe zavedal? Ni dvoma, da bo vprašanje zopet in zopet prihajalo pred njegov forum tudi v bodoče. Dosedanje izkušnje namreč uče, da se ministrstvo ver na pravomočne razsodbe upravnega sodišča, ki so govorile v korist župljanom in v breme verskim zakladom kot patronom, ni oziralo. Potrebne bodo vsekako od upravnega sodišča še tožbe na državni svet. Na drugi strani je zanimivo, da ministrstvo ver ni izdalo generalne odredbe, da morajo srezka poglavarstva in velika županstva postopati po izdanih navodilih v vsakem primeru, kjer bi priba'al verski zaklad kot doprinosbeni faktor pri gradbenih stroških v počtev, ampak je bil izdan za vsak konkreten primer poseben odlok, ki seveda spodnje instance tudi samo za dotične posebne primere veže. Pri vsaki novi konkurenčni razpravi bodo naša politična oblastva postopala lahko po svojem pravnem prepričanju ne oziraje se na mnenje ministrstva in eventualno državnega sveta.

Pot, ki jo je ubralo ministrstvo, vodi lahko do absurdnih posledic v praksi. Proti odločbam, ki jih bodo izdala srezka poglavarstva in velika županstva na osnovi odredb, vsebovanih v ministrskih odlokih, bo odprta zopet instančna pot. Vsekako pa je stvarna odločba velikih županov v II. instanci že v naprej znana, ker je tudi veliki župan na navodila ministra vezan. Nadaljnja upravna pot je po zakonu zaprta. Toda prizadeti se lahko obrnejo na upravno sodišče

⁵ V tej tožbi je vsak stavek pravilen, samo da si nepoučeni ne bo znal raztolmačiti, kako je mogoč patronat brez pravic.

v Celju, ki bo brez dvoma svoje prvotno naziranje vzdržalo in odločbo velikega župana razveljavilo. S tem bo ostalo popolnoma v svoji kompetenci, dasi bo v stvari razveljavilo ministrski odlok, ki ne spada pod njegovo jurisdikcijo. Na ta način prihajajo politična oblastva v nemogoč položaj, ker jim nadzorovalno oblastvo ukazuje nasprotno tega, kakor upravno sodišče. Radi tega bodo tožbe na državni svet kot drugo upravnosodno instanco neizogibne, kar dokazuje, da so tožbe, ki se nahajajo sedaj sub iudice, velikega načelnega pomena. Želeti je, da prodre v razsodbi pravno in ne fiskalno stališče.

S tem bi se naša razprava začasno lahko zaključila; nadaljevanje bi bilo morda na mestu še le tedaj, ko bo znana odločba državnega sveta. Toda vprašanje je tudi znanstvenega pomena in rešitve mu hočemo iskati osobito z ozirrom na njegovo pravno naravo ne glede na to, kako bo odločila praksa. Naj se izjavi državni svet kakorkoli, usoda verskega zaklada z njegovo odločbo ne bo rešena, ker more to rešitev prinesiti samo konkordat ali zakon. V ostalem pa državni svet na svoje odločbe ni vezan, tako da njegov pravorek, ki se pričakuje, ne bo nujno končno veljaven. Radi tega naša teoretska izvajanja tudi za prakso ne bodo odveč.

S tem spisom hočem obenem zožiti smisel zaključkov, podanih l. 1922. v v zgoraj navedeni razpravi o posledicah državnega prevrata na polju patronatnega prava. Izkazalo se bo, da takratne ugotovitve veljajo tudi danes, ker je šlo tam stvarno samo za dvoje: Za ugasnitev nominacijske (prezentacijske) pravice državne oblasti na verskozakladne kanonikate in župnije in za obveznost države, izročiti verski zaklad cerkvi, ako ne bi hotela izpolnjevati preko njega vseh onih nalog, katerim je ta zaklad do prevrata služil.

III. Rešitev.

Članek v »Vzajemnosti« se je premalo odločno izrazil, zato manjka njegovim razlogom prepričevalnost. S trditvijo, da patronat verskega zaklada še obstoji, pa ima, kakor bomo videli, v nekem oziru prav.

Cenkić in Ruspini govorita o patronatu de jure izza konkordata, s katerim je bilo prejšnje faktično stanje kanonizirano. Oba mislita potemtakem na patronat v cerkveno-pravnem smislu in ga pripisujeta verskemu zakladu kot cerkveni pravni osebi. Z indultom, podeljenim cesarju Francu Jožefu in njegovim katoliškim naslednikom v cesarstvu je bila po Cenkiću pravica škofov do prezentacije na versko-zakladne župnije samo uspavana in je sedaj, ko je nominacijski upravičenec odpadel, zopet oživela. Verski zaklad je, meni pisec, tudi danes patron, samo da to pri podeljevanju župnij ne pride do izraza na zunaj, ker so ordinariji pristojni za prezentacijo in institucijo. Župnije verskega zaklada niso postale s tem parochiae liberae collationis ordinarii in tudi ne morejo postati dotlej, dokler verski zaklad zakonitim potom ne neha obstojati.

Manj jasno se izraža Ruspini, vendar v bistvu s Cenkićem sočlaša, poudarjajoč, da se morajo pri novi ureditvi patronatnega razmerja tudi patronatna bremena verskega zaklada odkupiti in v zvezi s tem verskozakladne župnije proglasiti za parochiae liberae collationis.

Teorija Cenkić-Ruspinijeva po mojem mnenju ni vzdržljiva. S konkordatom se ni dotlej obstoječe stanje v ničem kanoniziralo in z njim patronat verskega zaklada ni bil priznan. Sploh patronat verskega zaklada nikoli ni bil, ne pred konkordatom in ne za njim, patronat v kanoničnem smislu.

Ne smemo prezreti, da govori indult o nominacijski in ne o prezentacijski pravici. Že to znači, da cesarjeva pravica ni bila osnovana na temelju patro-

nata. V ostalem nam can. 1471 Cod. j. c. tudi za prošlost jasno pove, da ex concessio indulto praesentandi nikdar ne izvira patronat in da se mora privilegiij vedno strogo tolmačiti.

Izvajanja Cenkić-Ruspinijeva na osnovi besedila poedinih členov konkordata niso zadostna, da bi se moralo po njih v smislu can. 1454 Cod. j. c. smatrati jus patronatus verskega zaklada kot dokazano. Interpretacija, da je verski zaklad cerkvena svojina, da je vsled tega njegov patronat jus patronatus ecclesiasticum, je zelo umetna. Trditev, da je bil indult podeljen radi tega, ker po občem pravu pravic cerkvenega patronata ne more vršiti svetnjak, je brez dokaza. Jedina ratio za podeljeni indult je »posebna blagonaklonjenost«⁶ papeža napram cesarju. Z indultom se je v cerkvenopravno veljavni obliki dovolilo zgolj to, kar je cesar izvrševal že dotlej dejanski ali sam, ali po delegiranih političnih oblastvih. Že pred konkordatom je bila prezentacija na podlagi ternapredlogov, ki so jih stavili ordinariji, dasi ne obvezna, pa vsaj običajna in je ostala te tudi po odpravi konkordata.⁶ Ternapredlogi se niso upoštevali samo pri verskezakladnem ampak tudi pri deželnoknežjem patronatu, ki je odločno laiški.

Iz nobenega določila konkordata ne sledi, da je bil verski zaklad priznan kot samostojna (cerkvena) pravna oseba. Zato tudi ni bilo povoda, ker je njegova svrha dovolj točno določena. Če bi bili pri konkordatnih pogajanjih res mislili, da je verski zaklad kanonični patron iz njegovih sredstev ustanovljenih župnij, bi bilo to pač prišlo do jasnega izraza. Ako pa vprašanje o pravni naravi verskega zaklada sploh ni prišlo pri pogajanjih v pretres, ni mogoče trditi, da je njegov (partikularnopravni avstrijski) patronat kanoniziran. Saj je celo slovesna izjava, da je lastnica verskega zaklada cerkev in da ga država upravlja v njenem imenu, juristično brez pomena, ker izraz »Ecclesia«⁶ nič ne pove in ostane oseba lastnika slej kot prej neznana. Konkordat nam glede verskega zaklada samo to jasno izpričuje, da je zakladna imovina namenjena izključno katoliškim verskim svrham, o njegovi pravni naravi pa se ne izjavlja. Kar je bilo do konkordata dvomljivo, se je itak razčistilo in spravilo s kanoničnimi predpisi v sklad. Dotedanji dejanski in molče priznani prezentacijski upravičenec je dobil za svoje pravice poseben, od patronatnega razmerja neodvisen kanoničen naslov, patronatne obveznosti pa so ostale nespremenjene, ker so po avstrijskem partikularnem pravu bile itak strožje in obsežnejše kakor po občem cerkvenem. Besedilo člena 25. konkordata se da najbolj naravno tolmačiti tako, da je dobil cesar kot deželni knez podeljeno nominacijsko pravico za vsa cerkvena mesta, ki jih verski zaklad dotira in za katerih zgradbe nosi patronatna bremena. S tem je bilo cerkvenim interesom popolnoma zadoščeno. Vprašanje, ali je verski zaklad cerkvena pravna oseba in ali mu gre kot takemu kanonični patronat, ni bilo aktualno, ni bilo stavljeno in tudi ni bilo rešeno. Ker je bila podelitev nominacijske pravice iz naslova privilegija enostavnejša.

Iz vsega navedenega sledi, da ima Haring prav, ko trdi (l. c. str. 650 s), da patronat verskega in študijskega zaklada ni patronat v kanoničnem smislu. Ta trditev je postavljena tudi že v moji razpravi iz l. 1922. in po mojem prepričanju jo je pravilno postavil tudi Lanovič. Toda posledice, ki jih le-ta izvaja iz dejstva, da verski zaklad nikdar ni bil kanonični patron od njega prevzetih, ali novo ustanovljenih župnij, absolutno ne drže in so že v premisi popolnoma zgrešene. Verski zaklad patronatnih bremen nikdar ni nosil kot kanonični patron ampak kot

⁶ Glej uradno objasnjenje k § 4. zak. z dne 7. maja 1874 d. z. št. 50 v Burekhard, Kultusgesetze, zbirka Manz, 26./II³, str. 37.

patron v smislu bivše avstroogrške zakonodaje, po kateri pomeni patronat javnopravno breme, ki se ga nikdo ne more brez posebnega odkupa otresti, tudi če se patronatnim pravicam odreče. Po našem veljavnem partikularnem pravu ne slede, kakor po cerkvenem, obveznosti iz pravic, ampak pravice iz obveznosti.

Osobito glede gradbene dolžnosti patronov so se tekom stoletij razvile največje razlike med obćim cerkvenim in med partikularnim bivšim avstroogrškim pravom. Pred Jožefom II. že je bila državna zakonodaja usmerjena v tem pravcu, da je obremenjevala patrone vedno bolj. Bila pa je toliko dosledna, da je pri deželno knežjih župnijah prevzel glavne stroške glede cerkvenih in nadarbinskih zgradb erar.⁷

Odločilno je v nadaljnji razvoj posegla Jožefova regulacija župnij, v kateri se je najprej postavilo načelo, da prevzame verski zaklad samo dotacijo, dočim morajo cerkve in župna poslopja zgraditi patroni in zemljiške gosposke. Toda patroni in vlastelstva so se teh bremen branili, zato je dekret dvorne pisarne z dne 19. avgusta 1783 sporočil patronom cesarjevo odločbo, da morajo v vseh primerih nositi stroške za župne zgradbe, če nočejo zgubiti patronatne pravice. Na podlagi tega dekreta je skušalo mnogo patronov se otresti patronatov, kar pa je cesar znal preprečiti takoj z drugim dvornim dekretom z dne 3. septembra 1784, izdanim za vse avstrijske dežele, v katerem je bilo rečeno, da se patroni ne morejo osvoboditi patronatnih bremen s tem, da se patronatnim pravicam odpovedo. Na ta način so bili proglašeni patronati za javnopravna bremena, ki zadenejo patrona tudi tedaj, ako svojih pravic ne izvršuje, bodisi, da se jim prostovoljno odreče, bodisi, da jih iz drugih zakonitih razlogov izvrševati ne more. Ker so pa takratni zakonodajalci vendar priznali, da se patronata nikomur proti njegovi volji ne more vsiliti, je bilo hkrati določeno, da preide patronat, ako ga vlastelstva nočejo prevzeti, cum onere et commodo na verski zaklad.⁸

Zemljiške gosposke so se morale v določenih rokih izjaviti, ali prevzamejo proti priznanju patronata prostovoljno zgradbo novih cerkva in župnih poslopij. Ker so, boječ se velikih izdatkov, v mnogih primerih odklonile, je moral ta bremena vzeti na se verski zaklad in iz tega razloga je prišla velika večina novo ustanovljenih dušnopastirskih mest pod njegov patronat. Potreben je bil nekdo, ki je prevzel gradbeno dolžnost. Kjer je prevzel to breme verski zaklad, tam je postal patron v smislu jožefinske zakonodaje. Prezentacijska pravica pa je bila pridržana deželnemu knezu.⁹ Samo radi tega, ker je rabil Jožef II. konkurenčnih obvezancev, je pritegnil po možnosti zemljiške gosposke in kjer to ni uspelo, je to obveznost naložil verskemu zakladu. Patroni so bili sedaj v nasprotju z obćim cerkvenim pravom ne glede na to, ali imajo od patronatne cerkve kake dohodke ali ne, zgolj iz naslova patronata konkurenčno obvezani in se tej dolžnosti niso mogli odtegniti niti na ta način, da so se patronatu odrekli. V zvezi z jožefinsko regulacijo župnij se patronati zemljiški gosposki tudi naravnost vsiljujejo in sicer tudi za cerkve, ki imajo še le nastati in vse to iz razloga, ker so patroni potrebni za kritje gradbenih stroškov. Kjer ni na razpolago v to svrhu druga sposobna osebnost, mora prevzeti nalogo verski zaklad. On je torej patron radi bremen, ne radi pravic. Ta bremena so mu zakonito določena. Ker verski zaklad kot tak prezentacije ne more vršiti, si pridrži to pravico

⁷ Prim. k sledećemu Wahrmond, Das Kirchenpatronatrecht u. seine Entwicklung in Oesterr., II. 1896, 176 ss. in tam navedene nadaljnje vire.

⁸ Wahrmond, l. c. 26, 178 ss.

⁹ Dvorni dekret z dne 20. julija 1783, Arch. f. k. K. R. IX. 83, Wahrmond, l. c., 179.

deželni knez in jo z molčečim pristankom cerkve tudi izvršuje. Tako postane razumljivo, zakaj je podelil papež v konkordatu cesarju nominacijsko pravico in zakaj govori člen 25. o verskozakladnem patronatu. Upravičen je ostal slej kot prej deželni knez, ne verski zaklad kot tak, toda ta nosi patronatna bremena in je vsled tega patron, ne sicer kanonični, pač pa v smislu državne zakonodaje.

Res je, da so ta načela bila prvotno mišljena in izdana samo za nove župnije in lokalije, toda na posebno prašanje je dvorna pisarna 20. septembra 1804 izjavila, da glede gradbene dolžnosti patronov ni delati razlike med cerkvami in cerkvenimi zgradbami stare ali nove fundacije.¹⁰ Verski zaklad je dejansko vedno tudi pri starih, z imovino zatrtih samostanov zvezanih cerkva^h vršil gradbeno dolžnost. Tudi pri cerkva^h stare fundacije je vprašanje o kanoničnem obstoju verskozakladnega patronata brez pomena, ker gre za določitev nosilca konkretnega bremena, ne pa za kanonični naslov njegovih pravic, ki jih je od vsega početka izvajal deželni knez. Ni odločilno, ali je mogel verski zaklad zatrtim cerkvenim pravnim osebam pristojee patronate kanonično pridobiti ali ne, merodajno je edino le dejstvo, da je bil verski zaklad po zakonitih predpisih obvezan, nositi za te cerkve patronatna bremena. Ta obveznost pa ostane tako dolgo, dokler niso predpisi, na katerih temelji, z drugimi določili izmenjani.

Patroni so bili, kakor se izraža W a h r m u n d (l. c., 199), tovrno živinče, kateremu je država natovorila vse, kar ni mogel ali hotel nositi nikdo drugi. S časom so uvideli, da je država v tej smeri šla predaleč, saj je posledice sama čutila na javnih, s patronatom obremenjenih fondih, ki so bili hudo izčrpani.

Celo konkordat iz l. 1855. nudi v členu 26. tipičen partikularnopraven primer obremenitve patronov z dolžnostjo, da izboljšajo župno kongruo času in razmeram ustrezno.¹¹ Starejši predpisi o patronatnih bremenih so ostali tudi po konkordatu nespremenjeni.¹²

Opetovani poskusi, da bi se patronatna bremena zakonito omejila, tudi v prvih šestih desetletjih 19. stoletja še niso imeli uspeha. Najvišja odločba z dne 3. oktobra 1858 izjavlja tozadevno: »Glede vprašanja, kdo in v koliki meri je zavezan prispevati h kritju cerkvenih potrebščin, ako je cerkvena imovina nedostatna in v koliko se morejo take dajatve izsiliti, ostanejo za sedaj obstoječi predpisi v veljavi. Pridržujem si pa, zadevo z ozirom na cerkvene zakone, deželne običaje in na izvedeno odvezo zemljišč na novo urediti« (W a h r m u n d, l. c., 203).

To novo ureditev so prinesli deželni zakoni različnih kronovin v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. Razbremenitev patronov je obstojala v glavnem v tem, da je njihova doprinosbena tangenta bila skrcena na eno tretjino (na bivšem Kranjskem na eno petino) gradbenih stroškov, ki niso bili kriti na osnovi posebnega pravnega naslova od druge strani in tudi ne iz razpoložljive cerkvene imovine, dve tretjini, odnosno štiri petine nepokritih stroškov pa je

¹⁰ Burckhard, l. c. 373, W a h r m u n d, 186 s.

¹¹ Ravno čl. 26. govori proti naziranju, da bi bil s konkordatom priznan verskemu zakladu kanoničen patronat, ker se predpisuje onus (augendi congruam) patronom v kanoničnem smislu, a če plačuje verski zaklad kongruo, se ima razmeram primerno ukreniti.

¹² Izjava kard. Rauscherja v nižjeavstr. dež. zboru 6. maja 1864. W a h r m u n d, l. c. 40, V e r i n g, K. R.³, 484 n. 4.

padlo na župljane. Nikakega dvoma ni, da je pojem »patron« v konkurenčnih zakonih razumeti v smislu starejših predpisov partikularne državne zakonodaje. To sledi že iz besedila zgoraj navedene najvišje odločbe, ki se sklicuje na »deželne običaje«. Ali je ta patron tudi kanonični patron, je brez pomena. Razume se, da spadajo pod ta pojem tudi javni patronati (deželnoknežji in verskozakladni patronat), kar je v § 8. konkurenčnega zakona za Koroško z dne 27. 7. 1864, dež. z. št. 16, v drugem odstavku čisto jasno povedano: »Ako se zahteva prispevek od javnega patronata, mora politično okrajno oblastvo vsekakor spise predložiti deželnemu političnemu oblastvu, ki bo o tem odločilo ali pa odločbo na višjem mestu zaprosilo.« S tem je konkurenčna dolžnost verskega zaklada dovolj jasno izenačena z ono zasebnih patronov.

Končno še dvoje določil iz zakona z dne 7. 5. 1874, d. z. št. 50, o zunanjih razmerah katoliške cerkve. V § 32. je v prvem odstavku rečeno, da se bodo patronatna razmerja uredila s posebnim zakonom in da ostanejo dotlej d o s e d a n j i predpisi v veljavi. Drugi odstavek govori izrečno o patronatnih bremenih in ugotavlja, da obstojajo samo napram patronatni cerkvi ali nadarbinini in da radi povečanja bogočastnih potreb cerkvenega ali župnega okoliša ne smejo biti zvišana. Glede gradnje in vzdrževanja katoliških cerkva in nadarbinskih poslopij pa ostanejo po § 57. leg. cit. v veljavi predpisi, kakor obstoje v poedinih kronovinah. Da šteje zakon med doprinosbene obvezance tudi verski zaklad, izhaja nad vse jasno iz drugega odstavka § 57., po katerem morajo v konkurenčnih zadevah politična oblastva postopati na predlog strank, uradoma pa tedaj, če je prizadet kak javni fond.

Javna fonda sta bila takrat verski in študijski fond, danes je v Sloveniji javni fond samo še verski zaklad. Njegova konkurenčna dolžnost je torej celo najslavesnejše z zakonom priznana, ona temelji na zakonu.

Ali je konkurenčno obvezani verski zaklad po svoji pravni naravi samostojna juridična oseba, ali pa je kot javni fond vendar le državna last, to vprašanje pustimo lahko neodločeno, saj je sporno že od vsega začetka in tudi v konkordatu ni našlo rešitve. Dovolj je, da je bila v konkordatu njegova svrha sporazumno med državo in cerkvijo popolnoma jasno začrtana, da se je njegova imovina od navadne fiskalne imovine vedno strogo ločila in da se še danes v državnih proračunih posebej izkazuje. V bistvu tudi javnopravnega nasledstva je ležeče, da morajo določenim svrham namenjeni imovinski kompleksi svoje na zakonih osnovane obveznosti izpolnjevati, dokler sredstva niso izčrpana. Brene verskega zaklada ni mogoče drugače odpraviti nego z zakonom ali konkordatom. Notranji ministerialni odlok take moči absolutno imeti ne more. Nezakonito je, če se na veljavnih pravnih predpisih, ki so že blizu 60 let nepretgoma v enaki rabi, osnovano postopanje podrejenih političnih oblastev uradoma razveljavlja z motivacijo, da verski zaklad ni nikoli bil in tudi danes ni patron. Ta motivacija je neiskrena, ker verski zaklad po obstoječi zakonodaji nikoli ni bil konkurenčni obvezanec v svojstvu kot kanonični patron, ona je pa tudi za župljane krivična in ugledu najvišje upravne instance skrajno škodljiva. Pot. ki jo je ubralo ministrstvo za vere je tem bolj obžalovanja vredna, ker gazi v vsem pravnem življenju sveta načela pravomočnosti sklepov in na njih osnovi pridobljenih pravic. Pri tem ministrstvo ni niti upoštevalo, da pomeni njegov odlok tudi razveljavljenje pravomočnih sodb upravnega sodišča, nad katerim mu vendar ne pristojata nikakva nadzorovalna oblast! In obžalovati, zelo obžalovati je, da se je dal zavesti v tak usodepolni korak administrativni uradnik tako donečega imena kakor dr. Lanovič, ki je povzročil na ta način tisočerm revnih župljanov nepopravljivo škodo v korist državi, ki je svojo došedanje izstradalno politiko napram katoliški cerkvi kronala še s tem, da

je odločno proti zakonom prevalila stotisoče gradbenih stroškov, ki zadenejo od nje upravljani verski zaklad, svojim katoliškim državljanom na rame.

Cenkić pravi o Lanoviću, da rad docira in da se mu pri njegovi brošuri ne sme odrekati bona fides. Priznam in podpišem. Tembolj pa mi je nerazumljivo, kako je mogel Lanović kot teoretično in praktično visoko naobražen in izkušen jurist, ki je tedaj, ko je pisal brošuro in obenem razpošiljal ministerialne odloke z znano vsebino v Slovenijo, stal že na pragu akademskega poklica, prezreti, da so ti odloki z osnovnimi jurističnimi načeli v opreki, namreč, da je treba pridobljene pravice upoštevati, da se pri nespremenjenem stvarnem in pravnem stanju ne sme rušiti na pravomočnosti odločb nižjih oblastev in da je ministrstvo kot najvišje administrativno oblastvo dolžno, obstoječe zakone spoštovati, ne pa jih po službenih ukazih na podrejene instance de facto razveljavljati!

Izgleda, kakor da je hotel pred svojim odhodom iz ministrstva spraviti neplačane gradbene prispevke verskega zaklada oziroma vlade iz sveta in da je imela njegova brošura na zunaj teoretično podpreti njegovo uradno akcijo. Pri tem pa je Lanović pri svoji vnemi za interese fiskusa prezrl, da njegova argumentacija v vseh onih primerih ne drži, kjer patron ni verski zaklad ampak deželni knez.

V Sloveniji je 90 župnij, katerih patron je bil deželni knez. Nikdar ni bilo sporno, da deželni knez izvršuje svoje patronatne pravice kot patronus ex jure. Cerkvena praksa je govorila o »parochiae patronatus Caesarei«. Patronatna bremena za te župnije pa je nosil istotako verski zaklad, kakor pri župnijah, katerim je bil sam patron. Iz tega dejstva vendar dovolj jasno sledi, da patronatna bremena verskega zaklada niso bila osnovana na kanoničnem patronatu. Verski zaklad je moral ta bremena nositi »ex lege«, kakor pri svojih lastnih župnijah.¹³ V predprevratnih spisih o konkurenčnih zadevah je zabeleženo tudi pri deželnoknežjih župnijah, da odpade patronova tangenta na verski zaklad. Le-ta je moral prevzeti plačila celo tam, kjer je bil pravi kanonični patron izkazan, ako je bil ta patron deželni knez, ali če zasebni patron ni imel nobenih sredstev za kritje svojega deleža na stroških.¹⁴

Bilo je to popolnoma v skladu z nazori, ki so v bivši Avstriji na državnem polju glede pravne narave verskega zaklada prevladovali.

Z odpravo konkordata je izgubil veljavo tudi čl. 31., ki proglašča imovino verskega zaklada kot cerkveno imovino.

V objasnjenju (Motivenbericht) k zakonu z dne 7. maja 1874, d. z. št. 51, o verskozakladnih prispevkih, je rečeno, da je država v sled javnega položaja katoliške cerkve vedno skrbela za kritje njenih potreb in da se je ta skrb z osnovanjem verskih skladov spravila v trden sistem. S temi fondi se je določen del javne imovine za dotacijo katoliškega bogočastja oddelil, kar vsebuje načelno priznanje, da tvorijo stroški za ta kult, kolikor niso z lastnimi sredstvi cerkvenih institutov kriti, del javnih financ, (del) državnega gospodarstva. V zvezi s to ugotovitvijo je še naglašeno, da je verski zaklad oni del javne imovine, ki je določen za dotacijo katoliškega bogočastja.¹⁵

To objasnjenje, na podlagi kojega bi se mogel značaj verskega zaklada kot ustanove osporavati, je kljub temu za našo tezo velepomembno, ker iz

¹³ Letopis Ljubljanske škofije za l. 1928 pravi kratko: patron vladar, odnosno: patron verski zaklad. V obeh primerih ni mišljen kanonični patron, ampak patronatni obremenjenec, ker se sedaj oboje vrst župnij podeljuje via facti libera collatione episcopi.

¹⁴ Da je verski zaklad subsidiarno tudi za siromašne privatne patrone prevzel plačilo patronatne tangente na gradbenih stroških, sem izvedel od g. dvornega svetnika Jankota Kremenška, ki je vodil 30 let verski referat v Celovcu in v Ljubljani.

¹⁵ Prim. Groß-Schuessler, K. R.⁸, 1922 str. 356 z op. 9 in Burckhard, l. c. II, 176.

njega izhaja, da je država priznala svojo dolžnost, skrbeti iz javnih sredstev za to, da bo mogel verski zaklad svojim nalogam v istini zadoščati. Med te naloge pa spada tudi ta, da nosi s pomočjo državnih finančnih sredstev po še veljavnih zanj izdanih predpisih patronatna bremena glede deželnoknežjih in svojih cerkva, kakor jih je doslej vedno nosil. Ta dolžnost je povsem enakovrstna z dolžnostjo, da plačuje verski zaklad župne administratorje v Sloveniji in Dalmaciji, da plačuje ali dopolnjuje kongruo, da plačuje katehete in profesorje bogoslovja, da podpira alumnate, podeljuje titulum mensae ordinandom itd.¹⁶ Zanikati en del verskozakladnih obveznosti, se pravi zanikati njegovo dosedanjo svrho obče, z drugimi besedami, ne priznavati pravnega nasledstva glede obvez.

Ako hoče naša država v tem pogledu hoditi posebna pota, je seveda nihče ne more ovirati, a seže naj po edinem pravilnem in poštenem sredstvu, t. j. po izmenjavi obstoječih zakonov. Operiranje z navidezno duhovitimi jurističnimi argumenti, ki pa resne kritike ne zdrže in bijejo danemu stvarnemu in pravnemu stanju v obraz, škoduje ugledu države na zunaj in znotraj. Češkoslovaška, ki se tako dosledno drži pravnega nasledstva tako glede pravic kakor dolžnosti, bi nam lahko služila za zgled!

Morda ni odveč, opozoriti na tem mestu na Lanovičev spis iz l. 1925.: Konkordat Jugoslavije sa Vatikanom. Ondi je tudi že govor o tem, da so javnopravni patronati z detronizacijo Habsburžanov ugasli in vendar je formalna odprava pridržana konkordatu, v katerem naj bi se določilo, da prestanejo, čim stopi sporazum s sveto stolico v moč, oni javnopravni in oni zasebni patronati, ki so vezani na državna posestva (čl. 17. konkordatnega osnutka, Lanovič, l. c., str. 84). Ali se ni s prakso, ki jo je od zgoraj zaukazal isti Lanovič dve leti pozneje, nekam čudno premaknila in spremenila baza za pogajanja z Rimom in ali bo Rim kot zastopnik interesov katoliške cerkve mogel zaupati v iskrenost argumentov za omenjeni člen: »jer (država) općenitom svojom dužnošću, da u nedostatku crkvenih sredstava podmiruje sve lične i materialne potrebe crkvene — koja dužnost rezultira iz javnopravnog položaja Katoličke Crkve u njezinu području — daje Crkvi dovoljnu garanciju za sva ona prava, koja ona danas može da sa naslova patronata od nje potražuje« (Lanovič, l. c., 84), ako naša vlada danes izpolnitev teh obveznosti kratkoma odklanja? Ali je postal Lanovič v tako kratkem času v istini drugega mnenja ali pa se je dal porabiti kot orodje fiskalizma? Njegov ukrep je vsakako sposoben, da ograja tudi sprejetje člena 15. konkordatnega osnutka, po katerem naj bi ostal verski zaklad v državni upravi, dočim bi škofje imeli samo besedo pri sestavi njegovega proračuna in pravico do vpogleda v računске zaključke.

Priznajmo, da je ureditev razmer katoliške cerkve v naši državi nujno potrebna. Pri tej ureditvi pa mora država postopati iskreno. Ako misli naša vlada, da nima sredstev za kritje katoliškega kulta, naj to pošteno izjavi in odklaže to skrb potom zakona katoličanom samim. A dosledno mora v tem primeru izročiti imovino verskega zaklada, ki je izključno katoliškim verskim svrham namenjena, škofom, v kojih področju se nahaja. Dokler pa država upravlja verski zaklad v svojo korist, mora izpolnjevati vse obveznosti, ki so mu zakonito naložene. Zanemarjati ali celo odklanjati te dolžnosti, se pravi izpodkopavati pravni red od zgoraj po oni avtoriteti, ki bi mu morala biti najvišja zaščitnica.

¹⁶ Prim. o nalogah, ki so bile verskemu zakladu ali že od početka določene ali pa še le pozneje od njega prevzete, Helfert, Von dem Kirchenvermögen I, §§ 116—129, Burckhard, l. c. II., 232. Groß-Schueler, l. c., 363 ter uradno zbirko: Gesetzliche Bestimmungen über die Errichtung, Verwaltung u. Verwendung des Religionsfonds, Wien, 1871 str. 52—65.

Zaključki naše razprave so na kratko sledeči:

1. Verski zaklad nikoli ni bil in tudi danes ni kanonični patron versko-zakladnih cerkva in župnij.
2. Toda on je v smislu partikularne državne zakonodaje patronatni obremenjenec glede verskozakladnih in deželnoknežjih cerkva.
3. Pojem »patron« v konkurenčnih zakonih in v zakonu z dne 7. 5. 1874, d. z. št. 50, o zunanjih pravnih razmerah katoliške cerkve, je istoveten s »patronatnim obremenjencem«. Kdo izvaja patronatne pravice in ali se le-te sploh izvajajo ali ne, je za patronatne dolžnosti neupoštevno.
4. Odlok ministrstva ver, ki ukazuje, da se verski zaklad iz vrst konkurenčnih obvezancev izloči, ker nikoli ni bil in tudi danes ni kanonični patron, je nezakonit, ker bremena niso nikoli iz kanoničnega svojstva patronata izvirala, ampak jih je nosil verski zaklad ex lege.
5. Ministrstvo ver bi moralo izdane nezakonite odloke preklicati in dolžne patronatne tangente verskega zaklada iz javnih sredstev brez odlašanja nakazati, da popravi župljanom po krivici prizadejano škodo in izbegne nezupanju, ki bi bilo pri eventualnih konkordatnih pogajanjih morda močna ovira za sporazum.
6. Lanovičeva brošura »Vjerezakonske zaklade« ne tvori nikakega znanstvenega dokaza za to, da je smatrati verski zaklad patronatnih bremen rešenim, ker zakladne obveznosti ne temelje na kanoničnem patronatu.

52.

Misijonski praznik.

Za našo škofijo bo misijonska nedelja letos dne 28. oktobra skupno s praznikom Kristusa Kralja, ker se 3. nedeljo — praznovanje obletnice posvečenja cerkva — običajno vrši darovanje za cerkve.

Misijonska nedelja naj služi po namenih sv. očeta predvsem širjenju ideje DŠV in naj se po možnosti praznuje slovesno. Prejšnjo nedeljo naj se jo oznani; verniki naj se povabijo k skupnemu prejemu sv. zakramentov; zvonjenje, molitvena ura, misijonska pridiga naj poveča slavnost.

Misijonska nedelja naj se porabi za ustanovitev DŠV, kjer je še ni, oziroma za množenje njenih članov, za širjenje »Katoliških misijonov« in za misijonske zbirke.

V ostalem se je ravnati glede misijonskega praznika določil v lanskem »Škofijskem listu« str. 106.

53.

Slovstvo.

Dr. Mih. Opeka: *Studenci žive vode*. Štiriindvajset govorov o svetih zakramentih. — KTD H. Ničman v Ljubljani. — V tej, petnajsti knjigi¹ svojih govorov obravnava dr. Opeka na homiletiški način vsa važna

¹ Kot štirinajsta je izšla: *Memento homo!* Petnajst govorov o molitvi, delu in misli na smrt. — Temata so pripravna zlasti za postne ali sploh duhovnoobnovitvene govore.

vprašanja o sv. zakramentih, kar jih ni — data occasione — obširneje obdelati že v prejšnjih zvezkih. Knjigo bodo s pridom rabili poleg pridigarjev zlasti kateheti. Pa tudi laiki bodo našli pobude za krščansko življenje. Naročajte in priporočajte jo!

Letno poročilo centralnega sveta Vincencijeve družbe in konferenc za l. 1926. in 1927. kot jubilejno letno poročilo ob družbeni 50letnici. Str. 83. — Vsebina: Za velikimi vzorniki na delo krščanske ljubezni! — Dr. Alf. Levičnik: Sv. Vincencij Pavelski, Friderik Ozanam in Vincencijeva družba. — Prior o. Valerijan Učak: Humanitarna dobrotelost in krščanska karitas. — Matija Škerbec: Karitas — največja privlačna sila krščanstva. — † Karel Pirc: Vincencijeva družba — petdesetletnica. — Iz družbenih pravil. — Družba v l. 1926. Na podlagi poročil konferenc sestavil družbeni predsednik Fr. Lavtižar (str. 32—77). — Da ne pozabimo! (str. 78—82, zbirka rekov iz sv. pisma). — Kazalo. — Iz pregleda je razvidno, da je v centrali združenih 16 konferenc, 12 iz ljubljanske, 4 iz mariborske škofije. Izdali so l. 1927. skupno 741.983 Din podpore.

54.

Gg. duhovnikom.

Od 4.—11. novembra se bo vršil tiskovni teden. Namen njegov je ne samo nabiranje naročnikov na katoliške časopise, temveč prav posebno vzgoja našega ljudstva k veliki krščanski dolžnosti in globoki zavesti, kako nujno potrebno je z vsemi silami podpirati katoliški tisk in delati zanj. Ve naj ljudstvo, da ne le brezverski, ampak tudi brezbarven tisk je eden najhujših sovražnikov krščanskega mišljenja in življenja.

To je naloga tiskovnega tedna. Vem, da ni treba gg. duhovnike šele prositi, naj bi vneto pomagali, da se v tiskovnem tednu ta visoki namen doseže, marveč boste po svoji iniciativi podrobno delo po župnijah spretno organizirali in za to prav vse naše organizacije vneli.

Priporočite vernikom, naj molijo za napredek dobrega, krščanskega tiska.

V Ljubljani, dne 5. oktobra 1928.

† Anton Bonaventura,
škof.

55.

Razne objave.

Cerkvene oblasti so oproščene tudi poštno priporočnine. Z dopisom z dne 18. avgusta 1928 D št. 74.800/II a — 1928 je direkcija pošte in telegrafa v Ljubljani sporočila semkaj, da je ministrstvo z naredbo št. 4823 z dne 17. aprila 1928 odredilo, da so do izenačenje zakona o poštninski prostosti vse cerkvene oblasti v zadevah, v katerih so oproščene poštnine, oproščene tudi od priporočnine in sicer tudi v medsebojnem prometu. Pod izrazom »cerkvene oblasti« se razumevajo vse stopnje hierarhije (škofijski ordinariati, dekanijski uradi, župni uradi, ekspoziture itd.) in

sicer vseh od države priznanih veroizpovedi. Vse te ustanove so oproščene poštnine in priporočnine v medsebojnem prometu in v prometu z državnimi oblastvi, uradi in organi. Slej ko prej pa velja tudi za ta oblastva čl. 30, točka VI. Pravilnika za notranjo poštno službo I. del, po katerem se smejo pošiljati službeno priporočeno samo važni in nenadomestljivi spisi.

Iz Beograda. Veliko deklet naše škofije služi in išče službe v Beogradu. Dušnopastirska dolžnost kat. duhovščine je, skrbeti, da služkinje v velikomestnem življenju ne propadejo. Da bomo s pomočjo dobrih, že organiziranih, tudi lahkomišelnih pridobili za obisk cerkve in našega dekliškega društva, prosimo preč. dušne pastirje, da iz prižnice oznanijo sledeče: »Ako iz naše župnije katera dekle služi v Beogradu, naj kdo domačih radi važne zadeve javi v župnišču njen natančni naslov. — Zbrane naslove pošljite čimprej slovenskemu kaplanu: Tomaž Ulaga, kaplan, Krunska ul. 23, Beograd.

Tečaji duhovnih vaj v Domu duhovnih vaj do konca leta 1928.

Za duhovnike: petdnevne od 21.—27. oktobra. Mesečna rekolekcija (od 3.—5. ure pop.): 4. oktobra, 8. novembra, 6. decembra. — **Za može:** od 31. oktobra do 4. novembra (posebno za take, ki so že večkrat delali duhovne vaje); od 15.—19. novembra. — **Za akademike:** dan duhovne obnove: 2. decembra od 8. ure zjutraj do 8. ure zvečer. — **Za organiste in cerkvenike:** od 12.—16. novembra. — **Za mladeniče:** od 7.—11. decembra. — **Za učitelje:** od 27.—31. decembra.

Vsak tečaj se začne zvečer prvega in konča zjutraj zadnjega zgoraj imenovanih dni. Udeleženci naj bodo v Domu do 6. ure zvečer prvega dne. Za udeležbo naj se pravočasno priglase. Ako bi kdo izmed priглаšenih ne mogel priti, se mora pravočasno odglasiti, da napravi mesto drugemu.

Oskrbnina znaša za ves čas 120 Din. — Pišite na naslov: Vodstvo »Doma duhovnih vaj«, Ljubljana, Zrinjskega 9.

56.

Poziv.

Škofijsko cerkveno kot zakonsko sodišče poziva s tem v smislu kan. 1711—1714 Jožefa Rotarja z Breznice, zdaj neznanega bivališča, da pride dne 15. novembra 1928 ob 10. uri sam ali pošlje pravilno določenega zastopnika v Ljubljano v škofijski dvorec I. nadstropje radi ugotovitve pravde v tožbi njegove soproge za proglas neveljavnosti zakona.

Župniki, duhovniki in verniki, ki bi vedeli za bivališče zgoraj imenovanega Jožefa Rotarja, naj poskrbe, da imenovani izve za poziv.

Škofijsko cerkveno kot zakonsko sodišče v Ljubljani,

dne 10. oktobra 1928.

57.

Konkurzni razpis.

Razpisujejo se župnije: Spodnji log v kočevski dekaniji, Št. Jurje v šmarijski dekaniji, Št. Jakob ob Savi in Tržič.

Prošnje na prve tri župnije je nasloviti na škofijski ordinariat v Ljubljani, za Tržič pa na lastništvo graščine v Tržiču.

Kot zaključni rok za vlaganje prošenj se določa 5. november 1928.

58.

Škofijska kronika.

Cerkvena odlikovanja: Za častna konzistorialna svetnika ljublj. škotije sta imenovana: Avgust Hegenkötter, župni vikar v Ossenbergu na Westfalskem in Teodor Tensundern, vikar v Gladbecku; za škof. duhovnega svetnika pa Anton Zore, župnik v Mirni peči.

Podeljeni sta župniji: Škofja Loka Jerneju Podbevšku, župniku v Kostanjevici, in Kranj Matiji Škerbcu, župniku v Tržiču.

Resigniral je na župnijo Spodnji log župnik Jožef Gostiša, ki je prezentiran za župnijo Sinji vrh.

Za župne upravitelje so imenovani: Pavel Simončič v Kranju, Alojzij Krisch na Borovcu in Anton Stanovnik v Kostanjevici.

Za ekskurendo-upravitelja sta imenovana: Ivan Zupančič, župnik v Škocijanu pri Turjaku, za Št. Jurje pri Šmariji, in Anton Tomelj, župnik na Črnučah, za Št. Jakob ob Savi.

Premeščeni so bili kot kaplani: Alojzij Košmerlj s Trebelnega k Sv. Petru v Ljubljano, Janez Tiringar iz Zagorja ob Savi na Trebelno, Jožef Mlakar iz Škocijana pri Mokronogu v Dobrnič, Franc Markež iz Gorij v Št. Jurij pod Kumom, Franc Hönigman iz Št. Janža v Šmarjeto, Jožef Zalokar iz Šmarjete v Št. Janž, Franc Hiti z Mirne v Št. Vid pri Stični, Viljem Cunder iz Stopič v Toplice (z bivanjem na Uršnih selih), Anton Stanonik iz Toplic v Kostanjevico, Jožef Rozman (prefekt) iz zavoda sv. Stanislava v Kranju, Jožef Ambrožič z Bleda na Boh. Bistrico, Jožef Strah z Boh. Bistrice v Mokronog, Franc Mozetič iz Mokronoga na Dobrovo pri Ljubljani, Karel Matkovič z Dobrove v Staro cerkev pri Kočevju, Anton Božnar iz Cerkljan pri Kranju v Boh. Srednjo vas, Feliks Grčar iz Boh. Srednje vasi v Cerklje pri Kranju in Janko Žagar-Sanaval iz Tržišča na Jesenice.

Nameščeni so bili v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano kot prefekti: Franc Cerkovnik, Bogumil Remec in Anton Ronko.

Nameščeni so bili kot kaplani: Franc Šmit v Loškem potoku, Anton Miklavčič v Zagorju ob Savi, Franc Fröhlich v Škocijanu pri Mokronogu, Anton Bergant v Gorjah, Alfonz Jarc na Mirni, Jožef Florijančič v Podzemlju, Janez Hladnik v Metliki, Anton Hren v Stopičah, Alojzij Kambič na Bledu, p. dr. Gotfrid Ploj O. F. M. v Mošnjah in dr. Alojzij Odar kot kaznilniški kurat v Begunjah na Gor.

Izpuslnico iz ljubljanske škofije je prejel duhovnik Anton Z a l o k a r.

V Francijo med slovenske delavce je šel pastirovat Jožef K a s t e -
l i e, doslej kaplan na Jesenicah. Njegov naslov: M. l'Abbé Jos. K., pres-
bytère, Aumetz, Moselle, France.

Frančiškanske župnije: Spodnja Šiška: Za župnega upravi-
telja je imenovan p. Pij Ž a n k a r; za prava kaplana p. Blaž F a r č n i k
in p. dr. Modest N o v a k, za nehonor. subsidiarja pa p. Bogdan M a r -
k e l j. — Marij. Oznanj. v Ljubljani: Za nehonor. subsidiarja
sta imenovana: p. dr. Hadrijan K o k o l in p. Jožef A l j a n č i č.

Umrli so: Anton K o b l a r, zlatomašnik, župnik in bivši dekan v
Kranju, dne 9. avgusta 1928 v starosti 74 let, Janez D e b e l a k, župnik
v Št. Jurju pri Šmariji, dne 12. septembra 1928 v starosti 61 let in Gustav
K o l l e r, župnik v Št. Jakobu ob Savi, dne 9. okt. 1928 v starosti 59 let.
Naj v miru počivajo!

Škofijski ordinariat v Ljubljani,

dne 10. oktobra 1928.

Vsebina: 51. Dr. Rado Kušej, Verski zaklad in patronatna bremena. — 52. Misi-
jonski praznik. — 53. Slovstvo. — 54. Gg. duhovnikom. — 55. Razne objave. — 56. Poziv.
— 57. Konkurni razpis. — 58. Škofijska kronika.

Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Dostal. — Za Jugosl. tiskarno v Ljubljani Karel Čeč.